

feature of contemporary East-Slavic historiographies by Western experts and archeologists has also been analysed. Their concepts can significantly improve the heuristic possibilities of Eastern European historiographies in exploring the ethnic past Eastern Slavs communities.

Conclusion. *Contemporary archeology should change its attitude to methodological and theoretical orientations as soon as possible, in particular in an interdisciplinary format.*

Key words: *archeology, ethnos, methodology, historiography, interdisciplinary, ethno-historical reconstruction, archaeological sources, archeological culture, the Slavs, East Slavs.*

Одержано редакцією 04.02.2020

Прийнято до публікації 19.05.2020

УДК 930 (367) «17/18» (045)

DOI: 10.31651/2076-5908-2020-1-31-42

МИХАЙЛЮК Юрій Миколайович,
кандидат історичних наук, доцент
кафедри історії України Черкаського
національного університету імені
Богдана Хмельницького,
Orcid ID: 0000-003-1359-8454
e-mail: mykhailiuk_10@ukr.net

ІСТОРИОСОФІЯ ПРОСВІТНИЦТВА ТА РОМАНТИЗМУ ЯК ПРЕДТЕЧА ЗАРОДЖЕННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО СОЦІАЛЬНЕ ОБЛИЧЧЯ НАРОДУ У СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ КІНЦЯ XVIII – СЕРЕДИНИ XIX ст.

У статті з'ясовано вплив просвітницької та романтичної історіософії на усвідомлення істориками східнослов'янського краю потреби вивчення історії народу в її різноманітних аспектах. Встановлено, що поширення просвітницьких ідей серед істориків кінця XVIII – перших десятиліть XIX ст. стимулювало їх у своїх творах вийти за традиційні рамки державницької історіографії й долучити до дослідницької проблематики складові внутрішнього народного життя. Романтична реакція на просвітницькі канони і схеми зумовила в історіографії вихід на перший план поряд із традиційними провідними історичними образами держави та її правителів виходять (пчасті замінюють їх) різні етнопсихологічні сегменти історії народу, які стосуються мови, традицій і звичаїв, культури, релігії, психології, життєвих цінностей. Така методологія історіографії заклала підвалини для подальшого окреслення соціальних образів у предметному полі наукових студій.

Ключові слова: *східнослов'янська історіографія, просвітництво, романтизм, соціальна історія, народність.*

Постановка проблеми. Становлення «соціальної історії» як окремого напрямку наукових досліджень в історіографії Російської імперії пройшло складний і тривалий шлях. Для чіткого розуміння цього процесу важливо з'ясувати чинники, які справили на нього визначальний вплив. Передусім ідеться про теоретико-методологічні засади розвитку східнослов'янської історіографії кінця XVIII – середини XIX ст., значною мірою на основі яких невдовзі окреслилося дослідницьке поле «соціальної історії».

Метою статті є з'ясувати історіософські джерела соціальної історії як наукового напрямку в східнослов'янській історіографії.

Виклад основного матеріалу. Розвиток історичної думки XVIII – перших десятиліть XIX ст. відбувався під впливом ідеології Просвітництва. Наріжним каменем філософського світобачення просвітян був культ Розуму. Минуле й сучасне сприймалося як «становлення земного порядку, осмисленого та освітленого всесильним Розумом» [1, 7]. Історичну науку вони розглядали як один з інструментів досягнення просвітницьких ідеалів. Сповідували історичний оптимізм, вірили в прогрес та існування єдиних історичних закономірностей суспільного розвитку [2; 3, 528].

Нове розуміння тогочасним мислителями сутності, місця і ролі історичного знання у розвитку людства привело, зокрема, до усвідомлення необхідності запровадження нових

підходів у вивченні історії. Спочатку Вольтер, а згодом його наступники прагнули зламати усталену тенденцію дослідження виключно політичної історії, яка, зазвичай, подавалася через призму діяльності правителів та героїчних особистостей. Вони обстоювали ідею розширення дослідницького поля за рахунок уведення в предмет наукового пошуку різнобічної історії народу. Зокрема наголошували на потребі акцентувати увагу на нормативно-правових засадах розвитку суспільства, розвитку господарства, фінансів і торгівлі, культури, освіти і науки, релігії, народних звичаїв та моралі [4, 72–73; 5, 153–154].

Просвітницькі ідеї певним чином відобразилися й у східнослов'янській історіографії. Зокрема в доробках частини дослідників другої половини XVIII – перших десятиліть XIX ст. простежується прагнення не обмежуватися звичними для офіційної історіографії з часів В. М. Татищева суто політичними (державницькими) рамцями висвітлення історичного минулого. У спектрі їхніх оповідей (щоправда, далеких від повноцінної науковості), окрім іншого, виявився інтерес і до відображення деяких аспектів внутрішнього народного життя: «сільського домострою», промислового розвитку, комерції, долі окремих категорій населення та етнічних груп, історії міст тощо. Зокрема, за підрахунками дослідників, на кінець XVIII ст. було підготовлено та опубліковано близько п'ятдесяти праць, присвячених лише історії російських міст [6, 255]. Подібна парадигма історичного пошуку у різній мірі була притаманна передусім працям П. І. Симоновського [7], М. М. Щербатова [8; 9], І. М. Болтіна [10], Г. Ф. Міллера [11; 12], О. І. Рігельмана, [13; 14], М. Д. Чулкова [15], В. В. Крестініна [16; 17; 18; 19], А. І. Богданова [20], Я. М. Марковича [21], М. Ф. Берлінського [22; 23], Д. М. Бантиш-Каменського [24] та інших.

Водночас у просвітницькому руслі історієписання все наочніше проступали елементи преромантизму, які ілюстрували самотність та багатогранність життєвого устрою народу.

Особливим чином нові віяння стали виявлятися в українській історіографії. Так, О. І. Рігельман в «Літописній оповіді про Малу Росію, її народ і козаків взагалі» («Летописное повествование о Малой России, ее народе и казаках вообще», 1785–1786) вдавався до лаконічного означення станового поділу та чисельності українського населення, його соціально-правового становища, способу життя, побуту, традицій і звичаїв. Також він намагався коротко окреслити особливості народного характеру українців, сформувавши зовнішній образ тогочасних жінки й чоловіка, звертався до біографістики козацьких гетьманів тощо [14, 67–89, I–XIV].

Унікальною для свого часу в цьому контексті також вбачається праця М. Ф. Берлінського «Історія міста Києва» («Краткое описание Киева», 1799–1800)*. У ній вперше в історіографії представлено розвиток міста з кінця IX до кінця XVIII ст. Загалом автор ґрунтовно позиціонував місто як важливий політичний, військовий і адміністративний центр, звертався до розгляду подій культурного життя міста, його топографії, історії містобудування. Виняткову увагу автор приділяв життю киян, розвиткові міського самоврядування, стосункам між міщанами та козаками тощо.

Так само виняткове значення для тогочасної історіографії має робота Я. М. Марковича «Записки про Малоросію, її мешканців і твори» («Записки о Малороссии, ее жителях и произведениях», 1798) [21], поцінована Д. І. Дорошенком як «маленька енциклопедія відомостей про Україну, про її природу, історію, населення, мову й поезію» [25, 272].

Для її написання автор використав широке коло джерел, в тому числі й маловідомих [26, 360]. Особливою значущістю цієї праці видається те, що, поряд з історичним екскурсом у ранньослов'янські часи та добу Русі, фізичними й природно-географічними матеріалами про Україну, в ній чітко представлена соціальна площина історії. Приміром, окремий розділ свого твору автор присвятив аналізу суспільного устрою «Малоросії» XVIII ст., де, окрім іншого, розглянув специфіку соціальної структури населення та соціального становища різних його категорій, вказав загальні риси міського самоврядування тощо. В іншому розділі Я. М. Маркевич розкрив особливості народного характеру українців, їх господарювання й побуту, традицій і звичаїв тощо. У цілому цей твір дійсно є, за слушною

* Через цензурні обмеження вперше була опублікована в укороченому варіанті 1820 р. [22]. Повна версія праці окремою книгою вийшла друком лише 1991 р. [23].

оцінкою І. І. Колесник, «першою спробою «громадянської історії» в українському історіописанні» [27, 186].

Окремої уваги заслуговує праця російського й українського історика Д. М. Бантиш-Каменського «Історія Малої Росії» («История Малой России»), насамперед її друге видання 1830 р.* У нашому контексті воно є особливо цінним з огляду на наповнення матеріалами з проблематики «внутрішньої» історії українського народу, зокрема доби Гетьманщини XVIII ст. Цій справі присвячений останній розділ третьої частини праці [29, 211–264]. Тут автор надав відомості про природно-географічні умови краю, його господарський розвиток. Поінформував про найвідоміші міста, особливості їх інфраструктури та архітектури. Намагався окреслити соціально-правове становище місцевої шляхти, міщан і селян. Окремо зупинився на специфіці народної натури українців, їх звичаїв, обрядовості та побуту. Також автор розглянув особливості «малоросійської» мови, письменства та здобутки його найвидатніших представників. Приділив увагу окремим аспектам розвитку освіти, зокрема діяльності Києво-Могилянської академії та Чернігівського колегіуму тощо.

Важливо зазначити, що у перших десятиліттях XIX ст. з'являється спроба долучити до інструментарію дослідників «народної» історії новий засіб наукового пошуку – експедицію. У 1820 р. З. Я. Доленга-Ходаковський** запропонував «Проект наукової подорожі по Росії для пояснення давньої слов'янської історії» («Проект ученого путешествия по России для объяснения древней славянской истории»), який передбачав історико-археологічні та етнографічні дослідження в регіонах Росії. Необхідність реалізації такого задуму він обґрунтовував передусім невдачею вчених написати дохристиянську історію слов'ян. Вважав, що писемні джерела не здатні стати підґрунтям для повноцінного та об'єктивного відтворення історичних процесів. Так само, як неспроможною є дослідницька практика, коли «обдаровані численними здібностями, відомі особистості тримаються столиць, великих палат і приємних товариств і ніяк не хочуть заглянути у чорні хижі» та пишуть історію, «не пізнавши народу» [30, 291–293]. Натомість виправити ситуацію може розширення спектру джерел за рахунок здобутих у наукових експедиціях матеріалів з етнографічних джерел («сільських пісень, переказів, чародійських таїнств», спостережень за відмінностями в одязі тамтешнього люду, домоволодінь, знарядь праці тощо), природно-географічних та топонімічних даних, археологічних, геральдичних та сфрагістичних знахідок [30, 293–312; 31, 297–299].

Проект, запланований на чотири роки, був схвалений імператором і отримав фінансування. Утім результати першого етапу експедиції були визнані в урядових колах незадовільними і діяльність експедиції була припинена. Попри це зібрані З. Я. Доленгою-Ходаковським матеріали згодом використовувалися істориками та частково були опубліковані [32, 78, 81–82]. Започаткована ж ним практика набула продовження в подальші часи у формі фольклорних, етнографічних, археологічних експедицій.

У пізньопросвітницьку добу в імперській історіографії відбувається раптовий поворот від раціоналізму до традиціоналізму***, що відбулося передусім в тогочасному грант-наративі. Першою і промовистою ілюстрацією такої зміни є дванадцятитомна «Історія держави Російської» («История государства Российского»), перше видання (8 томів) – 1816–1817, друге видання (12 томів) – 1818–1829) М. М. Карамзіна [34].

В основу методології викладу історії автор свідомо поклав дослідження історії держави та її правителів, активно використовуючи персоніфікацію історичного часу [35, 25–34]. Квінтесенцією його поглядів є висловлена ним же теза: «Історія народу належить царю» [36, VIII]. За влучним висловом Г. О. Герасименко, «під пером Карамзіна самодержавство перетворювалося у визначальну силу вітчизняної історії, а сама історія ототожнювалася з історією самодержавства» [37, 91]. Для народу історія бачилася М. М. Карамзіним такою собі «святиною книгою», яка пояснює сучасне і є прикладом для майбутнього. Для простої людини вона є виправданням всіляких негараздів і несправедливості як таких, що були,

* Із чотирьох опублікованих у часи Російської імперії видань (1822, 1830, 1842, 1903 рр.) воно є чи не найповнішим за фактичним матеріалом та відображенням історичних поглядів дослідника [28, 345–346].

** Зоріан Якович Доленга-Ходаковський – псевдонім Адама Чарноцького (1784–1825), поляка за походженням.

*** Про сутність російського традиціоналізму див.: [33].

мовляв, звичними і навіть критичнішими явищами в попередні часи [36, IX]. Тобто, історія має виконувати моралізаторську і виховну функції та повинна, насамперед, прищеплювати народові дух покори державі і «мудрому» самодержцю як стражеві порядку в ній.

Твір М. М. Карамзіна, зміст якого став офіційною концепцією російської історії, здобув різнополюсні оцінки та збував широку полеміку [див.: 38, 49–74; 39; 40; 41]. У числі перших затятих критиків М. М. Карамзіна виступив його сучасник М. О. Полевой [42; 43]. Не сприймаючи історичної концепції офіційного імперського історіографа, крім іншого, закидав йому спотворене розуміння власне цілей та предмету дослідження історії, а також наголошував на відсутності у його творі «духу народного» [43, 481–486]. «Історію держави Російської» він характеризував як «струнку, довгу галерею портретів, поставлених в однакові рамки», таку, що була «власне історією правителів, а не держави, не народу» [43, 486; 44, XXXVI].

Перебуваючи під впливом ідей представників французької романтичної історіографії (передусім Ф. Гізо та О. Тьєррі) [45, 298], М. О. Полевой, на відміну від М. М. Карамзіна, вважав, що історик не повинен бути суддею історії та повчати читача. Натомість, він має об'єктивно відтворювати минуле, «оживити його представників, змусити діяти, думати, говорити», як вони робили це насправді [44, XXI]. Тобто, показати у історичному творі «народний дух». На переконання М. О. Полевого, історичне минуле слід розглядати передусім як історію народу («может быть только история русского народа, а не история русского государства») [44, XLII]. Саме такий підхід він планував закласти в основу своєї (за попередніми планами – дванадцятитомної, а в результаті – шеститомної) «Історії руського народу» («История русского народа», 1829–1833) [46].

Насправді ж у кінцевому результаті в його схемі російської минувшини з історією власне народу ототожнювався виключно період давніх часів до ліквідації монгольського іга. Наступними ж етапами вітчизняної історії він вважав періоди Московського царства та Російської імперії [44, XLII–XLIII]. Це й не випадково, адже грандіозну за масштабами державу, якою в його час була Російська імперія, з точки зору історії він позиціонував як надзвичайно важливу складову історії всього людства [44, XXVI]. Тож не дивно, що прагнення М. О. Полевого розкрити у своєму творі народу історію в дійсності виявилось лише декларацією. За влучним висловом М. В. Халаявіна, «від «державного» трактування руської історії творцеві «народної» історії відійти так і не вдалося» [47, 105].

Так само не вдалося позбутися притаманної для російської історіографії першої третини XIX ст. державницької спрямованості, пріоритетного зосередження на військово-політичній складовій історії і багатьом іншим тогочасним історикам.

Окремі науковці усвідомлювали хибність такого підходу й пропонували альтернативу. Приміром, М. Г. Устрялов критично оцінюючи історіографію першої третини XIX ст., зокрема фундаментальні твори М. М. Карамзіна та М. О. Полевого, вказав: «Одним із найголовніших недоліків руських істориків є неправильне розуміння про метод викладу деталей: вони дивилися на історію держави як збірку біографій; між тим, як вона повинна бути картиною поступового розвитку життя суспільного і народного, або правильніше зображенням переходів громадянського суспільства із одного стану в інший» [48, 83–84].

Дослідник запропонував власну модель викладу історії, яка передбачала висвітлення життя народу в трьох векторах: «державному, суспільному й приватному (домашньому)». Ця концепція мала досить виявлену соціальну основу в усіх трьох зазначених сегментах. Так, історія державного життя мала розкривати, окрім державно-політичних засад, ще й становий поділ суспільства та правове становище населення. Відображення суспільного життя передбачало акцент на економічному, освітньо-науковому та мистецькому розвитку народу. Вивчення приватного (домашнього) життя бачилося ним через аналіз традицій і звичаїв населення, його одягу, харчування, домашнього побуту й домоустрою тощо [48, 82]. Як видно, у такому тлумаченні виявилось наслідування передусім просвітницької (державницької) ідеології у розумінні методології наукових досліджень. Водночас у його позиції наочно проступили й романтичні мотиви, означені акцентом на необхідність вивчення життя народу в його різноманітних виявах.

Щоправда, представлена у цій концепції рівноцінність у науковому висліді складників народного життєвого укладу з історією державного життя виявилася лише декларацією. Адже в його доробку суспільні, етнографічні, соціальні аспекти виявилися мінімально, епізодично означені. Насправді стержнем історичного процесу він вважав державу.

Як видно із вище викладеного матеріалу, преромантичні мотиви в історіописанні кінця XVIII – перших десятиліть XIX ст. виявилися досить наочно. Вони тісно перепліталися з просвітницьким тлумаченням історії, нашаровувалися на нього. Із такого сплетіння в східнослов'янській історіографії надалі постала доба Романтизму. Характерно, що в Російській імперії романтичні ідеї, настрої та устремління перебували під значним впливом західноєвропейських мислителів, але, водночас, набули значної трансформації. До того ж їх поширення відбувалося у той час, коли на Заході вони перебувала вже на стадії згасання [49, 104–105].

Романтизм з його емоційним захопленням та містичним сприйняттям світу, став протипологом раціоналізму, узвичаєним канонам і схемам Просвітництва. З точки зору романтичної історіографії розвиток історичного процесу відбувався з неволі окремих людей, а силою божественного Провидіння або народного духу. У фокусі історичного писання передусім постає не держава чи її правителі, а народ у різноманітних проявах свого життя, з усією неповторністю, таємничістю, героїкою. Дослідницьке поле наповнюється прагненням розкрити різноманітні етнопсихологічні складники народної минувшини, які стосуються мови, традицій і звичаїв, культури, релігії, психології, життєвих цінностей тощо [1, 11; 50, 176; 51, 118–119].

У руслі романтичних віянь у лексиці російських інтелектуалів з'явилося нове поняття – «народність», введене в публіцистичний дискурс у літературних колах на початку XIX ст. Тлумачення цього поняття було далеко не однозначним: від звуження до ознак народного побуту («народність» = «простонародність» («простий народ»)) до розуміння його як сукупності всіх ознак народу: зовнішніх і внутрішніх, фізичних і духовних, моральних і ментальних («народність» = «нація») [52, 109–117].

Поява концепту «народність» в історіографії відбулася після його введення в офіційну лексику на початку 30-х років XIX ст. міністром народної освіти Росії С. С. Уваровим в контексті спроби формування ним російської національної ідеї за формулою «православна віра, самодержавство, народність» [53, 51–55]. Остання лягла в основу так званої «теорії офіційної народності», теоретично обґрунтованої істориком М. П. Погодіним [54, 223–228; 55, 266–270], де національна ідея була інкорпорована в імперську самодержавну ідеологію.

Ідеологія офіційної народності мала стати канонам для розвитку всього спектру суспільної свідомості, у тому числі наукового життя, а відтак і історіографії. Історичній науці в цьому відводилася особлива роль, адже вона мала обґрунтувати самотність шляху історичного розвитку Росії, який базувався на відомій тріаді. З огляду на це для дослідників окреслювалися очевидні орієнтири підходів до оцінки минулого і сучасного, а також бажаних перспектив майбутнього. Так само це стосувалося й історичної освіти. Тож не випадково С. С. Уваров ставив за мету прищепити молоді бажання глибоко вивчати передусім вітчизняну історію та зосередити свою увагу «на пізнанні нашої народності в усіх її різноманітних проявах» [56, 301].

У наслідок, як слушно зазначив Р. Вортман, «в рамках теорії «офіційної народності» історичний нарратив залишався лінійним, наслідуючи карамзінську модель» [57, 234]. Так М. П. Погодін в одному з листів до С. С. Уварова (1841 р.) прямо висловив власне прагнення такого спадкоємництва – писати російську історію «по слідах Карамзіна» [58, 2085]. Серед істориків школи «офіційної народності» представляли також М. Г. Устрялов, М. А. Корф [59, 53–62].

«Уварівська тріада» сколихнула додатковий інтерес до проблеми національної самотності. А проблема «народності» і надалі перебувала в орбіті науково-публіцистичного дискурсу, зокрема й у слов'янофільському середовищі [60–63]. Водночас в історіографії з'являються спроби вийти за межі узурпованої ідеологією «російської самотності» у бік обґрунтування окремішності інших народів у тогочасному складі Російської імперії. У контексті поширення українофільських ідей з'являються праці

М. І. Костомарова «Дві руські народності» («Две русские народности») [64]), «Правда полякам про Русь» («Правда полякам о Руси») [65], «Правда московітам про Русь» («Правда москвичам о Руси») [66], де автор доводить історичну й національну самобутність українського народу. Згодом питання етнічної та культурної окремішності на конкретному історичному зрізі доби ВКЛ розглядав М. П. Дашкевич у праці «Боротьба культур і народностей у Литовсько-Руській державі періоду династичної унії Литви з Польщею» («Борьба культур и народностей в Литовско-Русском государстве в период династической унии Литвы с Польшей») [67].

Висновки. Становлення на порядок денний вивчення «внутрішньої» історії народу в добу Просвітництва та подальші романтичні уявлення про історичне минуле, у тому числі і звернення до проблеми «народності», сприяли сегментації предметного поля дослідження історії народу/нації, змушували заглиблюватися у незвідані допоки самобутні риси його внутрішньої і зовнішньої форм. В таких умовах упродовж кінця XVIII – середини XIX ст. в наукових колах поміж іншого формувалося усвідомлення необхідності досягнення соціальних образів та відбувалося зародження соціальних орієнтирів історичних студій.

Список використаної літератури

1. Ясь О. В. Традиції великих історичних наративів у світлі культурних епох кінця XVIII–XX ст. / О. В. Ясь // Український історичний журнал. – 2012. – №5. – С. 6–38.
2. Литвинов В. Д. Просвітництво [Електронний ресурс] / В. Д. Литвинов. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua>.
3. Горський В. Просвітництво / В. Горський // Філософський енциклопедичний словник / гол. редкол. В. І. Шинкарук. – К.: Абрис, 2002. – С. 528.
4. Вольтер. Філософія и методология истории // Историки и история: Жизнь. Судьба. Творчество: сборник биографической информации: В 2 т. / Б. А. Тормасов, Е. Б. Черняк. – Москва: Остожье. – Т. 2. – 1998. – 865 с. – С. 46–75.
5. Гринин Л. Е. Теория, методология и философия истории: очерки развития исторической мысли от древности до середины XIX века / Л. Е. Гринин // Философия и общество. – 2010. – №4. – С. 145–197.
6. Шапиро А. Л. Русская историография с древнейших времен до 1917 г. Учебное пособие. 2-е изд. / А. Л. Шапиро. – Москва: Издательство «Культура», 1993. – 761 с.
7. Симоновский П. И. Краткое описание о козацком малороссийском народе и о военных его делах / П. И. Симоновский. – Москва: В Университетской типографии, 1847. – 156 с.
8. Щербатов М. М. Размышления о дворянстве / М. М. Щербатов // Сочинения князя М. М. Щербатова. Том первый. Политические сочинения. – СПб.: Товарищество «Печатня С.Н. Яковлева», 1896. – С. 219–268.
9. Щербатов М. М. Статистика в рассуждении России / М. М. Щербатов // Сочинения князя М. М. Щербатова. Том первый. Политические сочинения. – СПб.: Товарищество «Печатня С.Н. Яковлева», 1896. – С. 457–618.
10. Болтин И. Н. Примечания на историю древняя и нынешняя России г. Леклерка / И. Н. Болтин. – СПб.: Тип. Горного училища, 1788. – Т. 1, 2. – 615+588 с.
11. Миллер Г. Ф. Исторические сочинения о Малороссии и малороссиянах / Г. Ф. Миллер. – Москва: В Университетской типографии, 1846. – 92 с.
12. Миллер Г. Ф. Описание живущих в Казанской губернии языческих народов, яко то черемис, чуваш и вотяков / Г. Ф. Миллер. – СПб., 1791. – 131 с.
13. Ригельман А. История или повествование о донских козаках / А. Ригельман. – Москва: В Университетской типографии, 1846. – 154 с.
14. Ригельман А. Летописное повествование о Малой России, ее народе и казаках вообще / А. Ригельман. – Москва : В Университетской типографии, 1847. – 819 с.
15. Чулков М.Д. Историческое описание российской коммерции при всех портах и границах от древних времен до ныне настоящего, и всех преимущественных узаконений по оной государя императора Петра Великого и ныне благополучно царствующей государыни императрицы Екатерины Великой: В 7 т. – СПб.: Типография Императорской Академии наук, 1781–1788.
16. Крестинин В. Исторические начатки о двинском народе древних, средних, новых и новейших времен / В. В. Крестинин. – СПб.: Типография Императорской Академии наук, 1784. – 69 с.
17. Крестинин В. Исторический опыт. О сельском старинном домостроительстве Двинского народа в севере / В. В. Крестинин. – СПб.: Типография Императорской Академии наук, 1785. – 54 с.

18. Крестинин В. Начертание истории города Холмогор / В. В. Крестинин. – СПб.: Типография Императорской Академии наук, 1790. – 44 с.
19. Крестинин В. Краткая история о городе Архангельском / В. В. Крестинин. – СПб.: Типография Императорской Академии наук, 1792. – 264 с.
20. Богданов А. И. Историческое, географическое и топографическое описание Санкт-Петербурга, от начала заведения его, с 1703 по 1751 год / – СПб. : Типография Военной коллегии, 1779. – 558, [29] с.
21. Маркович Я. М. Записки о Малороссии, ее жителях и произведениях. Часть первая / Я. М. Маркович. – СПб.: При Губернском Правлении, 1798. – 102 с.
22. Берлинский М. Краткое описание Киева / М. Берлинский. – СПб.: В Типографии Департамента Народного Просвещения, 1820. – 204 с.
23. Берлинський М. Ф. Історія міста Києва. – К.: Наукова думка, 1991. – 320 с.
24. Бантыш-Каменский Д. История Малой России: В 3 ч. – 2 изд. / Д. Бантыш-Каменский. – Москва : В Типографии Семена Селивановского, 1830.
25. Дорошенко Д. Нарис історії України: в 2-х т. – К.: «Глобус», 1991. – С. 272.
26. Лазаревский А. Прежние изыскатели малорусской старины / А. Лазаревский // Киевская старина. Ежемесячный исторический журнал. Декабрь. 1894 г. – К.: Типография Г.Т. Корчак-Новицкого, 1894. – С. 349–387.
27. Колесник І. І. Українська історіографія (XVIII – початок ХХ століття) / І. І. Колесник. – К.: Генеза, 2000. – 256 с.
28. Ясь О. «История Малой России» Д. Бантыша-Каменского у світлі дослідницького інструментарію / О. Ясь // Український археографічний щорічник. – К., 2006. – Вип. 10/11. – С. 343–361.
29. Бантыш-Каменский Д. История Малой России: В 3 ч. – 2 изд. / Д. Бантыш-Каменский. – Москва: В Типографии Семена Селивановского, 1830. – Ч. 3: От избрания Мазепы до уничтожения Гетманства, – 375 с.
30. Доленга-Ходаковский З. Я. Проект ученого путешествия по России / З. Я. Доленга-Ходаковский // Сын Отечества. – 1820. – Часть 63. – Кн. 33. – С.291–312.
31. Доленга-Ходаковский З. Я. Проект ученого путешествия по России / З. Я. Доленга-Ходаковский // Сын Отечества. – 1820. – Часть 64. – Кн. 40. – С.289–299.
32. Володина А. А. Проект ученого путешествия по России З. Я. Доленги-Ходаковского в первой четверти XIX века / А. А. Володина // Вестник Рязанского государственного университета им. С.А. Есенина. – 2012. – № 1 (34). – С. 77–86.
33. Перевезенцев С. «По устройению дедню и огню»: к вопросу о значении традиционализма в русской истории / С. Перевезенцев // Тетради по консерватизму: Альманах. – № 1. – М.: Некоммерческий фонд – Институт социально-экономических и политических исследований (Фонд ИСЭПИ), 2018. – С. 243–254.
34. Карамзин Н. М. История государства Российского: В 12 т. / Н. М. Карамзин. – СПб.: Типография Н. Греча, 1818–1829.
35. Рудковская И. Е. Персонифицированное время в историографической традиции позднего Просвещения / И. Е. Рудковская // Диалог со временем. – 2014. – Выпуск 47. – С. 21–35.
36. Карамзин Н. М. История государства Российского: В 12 т. / Н. М. Карамзин. – СПб.: Типография Н. Греча, 1818. – Т. 1.– [XXXVI], 297, [156] с.
37. Герасименко Г. А. История российской исторической науки (дооктябрьский период): Учебное пособие / Г. А. Герасименко. – Оренбург: Оренбургское книжное издательство, 2002. – 214 с.
38. Козлов В. П. «История государства Российского» Н. М. Карамзина в оценках современников / В. П. Козлов. – Москва: Наука, 1989. – 224 с.
39. Боярченков В. В. Историческая наука в России 1830-1870-х гг.: поиск новой концепции русской истории: дис.. доктора ист. наук: 07.00.09 / Боярченков Владислав Викторович. – Рязань, 2009. – 537 с.
40. Сапченко Л. А. Н. М. Карамзин в оценке авторов «Московского телеграфа» / Л. А. Сапченко // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. – 2011. – Т. 13. – №2(2). – С. 445–449.
41. Тесля А. А. «Русский народ» и «Российское государство»: Н.А. Полевой vs Н.М. Карамзин / А. А. Тесля // Тетради по консерватизму. – 2016. – № 4. – С. 81–95.
42. Полевой Н. А. О новейших критических замечаниях на «Историю государства Российского», сочиненную Карамзиным / Н. А. Полевой // Московский телеграф. – 1825. – Ч. IV. – № 15 (Август). – С. 234–243.

43. Полевой Н. А. История государства Российского. Сочинение Н.М. Карамзина / Н. А. Полевой // Московский телеграф. – 1829. – Ч. 27. – № 12 (Июнь). – С. 467–500.
44. Полевой Н. История русского народа: В 6-т. / Н. Полевой. – М.: В Типографии Августа Семена, 1829. – Т. 1. – [LXXXII], 368, [12] с.
45. Милуков П. Главные течения русской исторической мысли. Издание третье / П. Милуков. – СПб.: Издание М.В. Аверьянова, 1913. – [XII], 342 с.
46. Полевой Н. История русского народа: В 6-т. / Н. Полевой. – Москва: В Типографии Августа Семена, 1829–1833.
47. Халявин Н. В. Историография истории России (дореволюционный период): курс лекций. – Изд. 2-е, испр. и доп. / Н. В. Халявин – Ижевск: Издательский центр «Удмуртский университет», 2017. – 260 с.
48. Устрялов Н. О системе прагматической русской истории / Н. Устрялов. – СПб.: Типография Л. Снегирева и К^о, 1836. – 86 с.
49. Чижевський Д. Філософські твори: У 4 т. / Під заг. ред. В.Лісового. – К.: Смолоскип, 2005. – Т.1. – [XXXVIII], 402 с.
50. Боровська І. Вплив ідей романтизму на історичну концепцію Томаса Карлейля (1795–1881) / І. Боровська // Україна – Європа – Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія міжнародних відносин. – 2013. – Вип. 11. – С. 176–179.
51. Яковенко Н. М. Вступ до історії / Н. М. Яковенко. – К.: Критика, 2007. – 368 с.
52. Бадалян Д. А. Понятие «народность» в русской культуре XIX века / Д. А. Бадалян // Исторические понятия и политические идеи в России XVI–XX вв.: Сб. науч. работ. Серия «Источник. Историк. История». – СПб., 2006. – Вып. 5. – С.108–122.
53. Бадалян Д. «Официальная народность» или народность? С. С. Уваров и А. С. Хомяков / Д. Бадалян // Тетради по консерватизму: Альманах. – № 1. – Москва: Некоммерческий фонд – Институт социально-экономических и политических исследований (Фонд ИСЭПИ), 2018. – С. 51–66.
54. Шириянц А. «Теоретик официальной народности»: М. П. Погодин и триединая формула С. С. Уварова / А. Шириянц // Тетради по консерватизму: Альманах. – № 1. – Москва: Некоммерческий фонд – Институт социально-экономических и политических исследований (Фонд ИСЭПИ), 2018. – С. 219–232.
55. Сугако Н. А. Обоснование теории «официальной народности» в трудах М. П. Погодина / Н. А. Сугако // Праці гістарычнага факультэта : навук. зб. Вып. 1 / рэдкал.: У. К. Коршук (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск: БДУ, 2006. – С. 266–270.
56. Уваров С. С. Отчет по обозрению Московского университета (4 декабря 1832 г.) / С. С. Уваров // Избранные труды / сост., авт. вступ. ст. и коммент. В. С. Парсамов, С. В. Удалов; пер. В. С. Парсамова. – Москва: РОССПЭН, 2010. – С. 294–313.
57. Вортман Р. «Официальная народность» и национальный миф российской монархии XIX века / Р. Вортман // РОССИЯ / RUSSIA. Вып. 3 (11): Культурные практики в идеологической перспективе. Россия, XVIII – начало XX века. – Москва: ОГИ, 1999. – С. 234–244.
58. Погодин М. Для биографии графа Семена Сергеевича Уварова. Переписка его с М. П. Погодиным с объяснениями сего последним / М. Погодин // Русский архив. – 1871. – Вып. XII. – С. 2078–2112.
59. Кужилин А. В. Исторические взгляды Н. Г. Устрялова: дис. ... кандидата ист. наук: 07.00.09 / Кужилин Александр Владимирович. – Москва, 2005. – 182 с.
60. Логвинова И. Ю. Ф. Самарин, М. П. Погодин, С. П. Шевыр'ев и идея народности / И. Логвинова // Тетради по консерватизму: Альманах. – № 2. – Москва: Некоммерческий фонд – Институт социально-экономических и политических исследований (Фонд ИСЭПИ), 2019. – С. 68–73.
61. Бобровских Е. В. Значение «народности» в концепции славянофилов / Е. В. Бобровских // Проблемный анализ и государственно-управленческое проектирование. – 2015. – № 4. – С. 101–106.
62. Бобровских Е. В. Теория «официальной» и «неофициальной» народности: С.С. Уваров и славянофилы / Е. В. Бобровских // Вестник Московского Государственного областного университета. Серия: Исторические науки. – 2015. – № 5. – С. 183–190.
63. Бобровских Е. В. Концепции «народности» в истории социально-политической мысли России XIX века: дис. ... кандидата полит. наук: 23.00.01 / Бобровских Екатерина Викторовна. – Москва, 2016. – 180 с.
64. Костомаров Н. Две русские народности / Н. Костомаров // Основа. – СПб., 1861. – Март. – С. 33–80.

65. Костомаров Н. Правда полякам о Руси / Н. Костомаров // Основа. – СПб., 1861. – Октябрь. – С. 100–112.
66. Костомаров Н. Правда москвичам о Руси / Н. Костомаров // Основа. – СПб., 1861. – Октябрь. – С. 1–15; 1862. – Январь. – С. 58–62.
67. Дашкевич Н. П. Борьба культур и народностей в Литовско-Русском государстве в период династической унии Литвы с Польшей / Н. П. Дашкевич // Университетские Известия. – 1884. – № 10. – С. 269 – 316; № 12. – С. 317 – 330.

References

1. Yas, O. V. (2012). Traditions of great historical narratives in the light of cultural epochs of the end of XVIII – XX centuries. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal (Ukrainian Historical Journal)*, 5, 6-38 (in Ukr.)
2. Litvinov, V. D. Enlightenment. Retrieved from <http://www.history.org.ua> (in Ukr.)
3. Gorsky, V. (2002). Enlightenment. *Philosophical encyclopedic dictionary*. Kyiv: Abrys (in Ukr.)
4. Voltaire. (1998). Philosophy and Methodology of History. *Historians and History: Life. Fate. Creativity: a collection of biographical information*. (volume 2, pp. 46-75). Moscow: Ostozhye (in Rus)
5. Grinin, L. E. (2010). Theory, methodology and philosophy of history: essays on the development of historical thought from antiquity to the middle of the XIX century. *Filosofiya i obschestvo (Philosophy and Society)*, 4, 145-197 (in Rus)
6. Shapiro, A. L. (1993). Russian historiography from ancient times until 1917. Textbook. Moscow: Publishing house «Culture» (in Rus)
7. Simonovsky, P. I. (1847). Brief description of the Cossack Little Russian people and their military affairs. Moscow: At the University Printing House (in Rus)
8. Shcherbatov, M. M. (1896). Reflections on the nobility. *Works of Prince M. M. Shcherbatov. Volume One Political writings* (pp. 219-268). St. Petersburg: Partnership «Pechatnya S.N. Yakovleva» (in Rus)
9. Shcherbatov, M. M. (1896). Statistics in the discussion of Russia. *Works of Prince M. M. Shcherbatov. Volume One Political writings* (pp. 457-618). St. Petersburg: Partnership «Pechatnya S.N. Yakovleva» (in Rus)
10. Boltin, I.N. (1788). Notes on the history of ancient and current Russia, the city of Leclerc. St. Petersburg: Typography Mining College (in Rus)
11. Miller, G.F. (1846). Historical writings about Little Russia and Little Russians. Moscow: At the University Printing House (in Rus)
12. Miller, G.F. (1791). Description of pagan peoples living in the Kazan province, like Cheremis, Chuvash and Votyakov. St. Petersburg (in Rus)
13. Rigelman, A. (1846). The story or story of the Don Cossacks. Moscow: At the University Printing House (in Rus)
14. Rigelman, A. (1847). Annalistic narrative of Little Russia, its people and Cossacks in general. Moscow: At the University Printing House (in Rus)
15. Chulkov, M.D. (1781-1788). The historical description of Russian commerce at all ports and borders from ancient times to the present, and all the prevailing legalizations of the sovereign Emperor Peter the Great and the now safely reigning empress Empress Catherine the Great: In 7 vols. St. Petersburg: Printing House of the Imperial Academy of Sciences (in Rus)
16. Krestinin, V. (1784). Historical beginnings about the Dvina people of ancient, middle, new and modern times. St. Petersburg: Printing House of the Imperial Academy of Sciences (in Rus)
17. Krestinin, V. (1785). Historical experience. About rural ancient house-building of the Dvina people in the north. St. Petersburg: Printing House of the Imperial Academy of Sciences (in Rus)
18. Krestinin, V. (1790). Inscription of the history of the city of Kholmogor. St. Petersburg: Printing House of the Imperial Academy of Sciences (in Rus)
19. Krestinin, V. (1792). A brief history of the city of Arkhangelsk. St. Petersburg: Printing House of the Imperial Academy of Sciences (in Rus)
20. Bogdanov, A. I. (1779). Historical, geographical and topographical description of St. Petersburg, from the beginning of its establishment, from 1703 to 1751. St. Petersburg: Printing house of the Military College (in Rus)
21. Markovich, Ya. M. (1798). Notes on Little Russia, its inhabitants and works. Part One. St. Petersburg: Under the Provincial Board (in Rus)
22. Berlinsky, M. (1820). Short description of Kiev. St. Petersburg: At the Printing House of the Department of Public Education (in Rus)

23. Berlinsky, M.F. (1991). History of the city of Kiev. Kyiv: Scientific Thought (in Ukr)
24. Bantysh-Kamensky, D. (1830). History of Lesser Russia, Moscow: In the Printing House of Semen Selivanovsky (in Rus)
25. Doroshenko, D. (1991). Essay on the history of Ukraine: in 2 volumes. Kyiv: Globe (in Ukr)
26. Lazarevsky A. (1894, December). Former prospectors of Little Russian antiquity. *Kyevskaia staryna (Kiev antiquity)*, 349-387 (in Rus)
27. Kolesnyk, I.I. (2000). Ukrainian historiography (XVIII - early XX century). Kyiv: Geneza (in Ukr)
28. Yas, O. (2006). «History of Little Russia» by D. Bantysh-Kamensky in the light of research tools. *Ukrainskyi arkhografichnyi shchorichnyk (Ukrainian Archaeographic Yearbook)*, 10/11, 343-361 (in Ukr)
29. Bantysh-Kamensky, D. (1830). History of Lesser Russia: In 3 hours. Part 3: From the election of Mazepa to the destruction of Hetmanism. Moscow: In the Printing House of Semen Selivanovsky (in Rus)
30. Dolenga-Khodakovsky, Z. Ya. (1820). Project of a scientific trip across Russia. *Syin Otechestva (Son of the Fatherland)*, 33, 291-312. (in Rus)
31. Dolenga-Khodakovsky, Z. Ya. (1820). Project of a scientific trip across Russia. *Syin Otechestva (Son of the Fatherland)*, 40, 289-299 (in Rus)
32. Volodin, A. A. (2012). The project of a scientific trip to Russia Z. Ya. Dolengi-Khodakovsky in the first quarter of the nineteenth century. *Vestnik Ryazanskogo gosudarstvennogo universiteta im. S.A. Esenina (Bulletin of Ryazan State University)*, 1, 77-86 (in Rus)
33. Perevezentsev, S. (2018). «On the construction of the day and otnyu: to the question of the significance of traditionalism in Russian history. *Tetrady po konservatizmu: Almanah (Conservatism Notebooks)*, 1, 243-254 (in Rus)
34. Karamzin, N. M. (1818-1829). History of the Russian state. St. Petersburg: Printing house of N. Grech (in Rus)
35. Rudkovskaya, I. E. (2014). Personified time in the historiographic tradition of the late Enlightenment. *Dialog so vremenem (Dialogue over time)*, 47, 21-35 (in Rus)
36. Karamzin, N. M. (1818). History of the Russian state. V. 1. St. Petersburg: Printing House of N. Grech (in Rus)
37. Gerasimenko, G. A. (2002). History of Russian historical science (pre-October period): Textbook. Orenburg: Orenburg Book Publishing House (in Rus)
38. Kozlov, V. P. (1989). «History of the Russian State» N. M. Karamzin in the assessments of contemporaries. Moscow: Nauka (in Rus)
39. Boyarchenkov, V.V. (2009). Historical science in Russia of the 1830-1870s: the search for a new concept of Russian history: dis ... Doctr. Sciences: 07.00.09. Ryazan (in Rus)
40. Sapchenko, L. A. (2011). N. M. Karamzin in the assessment of the authors of the Moscow Telegraph. *Izvestiya Samarskogo nauchnogo tsentra Rossiyskoy akademii nauk (Bulletin of the Samara Scientific Center of the Russian Academy of Sciences)*, 13, 2, 445-449 (in Rus)
41. Teslya, A. A. (2016). «Russian people» and «Russian state»: N.A. Polevoy vs N.M. Karamzin. *Tetrady po konservatizmu: Almanah (Conservatism Notebooks)*, 4, 81-95 (in Rus)
42. Polevoy, N. A. (1825). On the latest criticisms of the «History of the Russian State», composed by Karamzin. *Moskovskiy telegraf (Moscow Telegraph)*, 15, 234-243 (in Rus)
43. Polevoy, N. A. (1829). History of the Russian state. Composition N.M. Karamzin. *Moskovskiy telegraf (Moscow Telegraph)*, 12, 467-500 (in Rus)
44. Polevoy, N. (1829). History of the Russian people: vol. 1. Moscow: In the Printing House of August Seeds (in Rus)
45. Milyukov, P. (1913). The main trends of Russian historical thought. Third edition. St. Petersburg: Edition M.V. Averyanova (in Rus)
46. Polevoy, N. (1829-1833). History of the Russian people. Moscow: In the Printing House of August Semen (in Rus)
47. Khalyavin, N.V. (2017). Historiography of the history of Russia (pre-revolutionary period): lecture course. Izhevsk: Publishing Center «Udmurt University» (in Rus)
48. Ustryalov, N. (1836). About the system of pragmatic Russian history. St. Petersburg: Printing house of L. Snegirev and Co. (in Rus)
49. Chizhevsky. D. (2005). Philosophy create. Vol. 1. Kyiv: Smoloskip (in Rus)
50. Borovska, I. (2013). Imbued with ideas of romanticism on the historical concept of Thomas Carlyle (1795–1881). *Ukraina – Yevropa – Svit. Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats. Serii: Istorii mizhnarodnykh vidnosyn. 11*, 176-179 (in Ukr)

51. Yakovenko, N. M. (2007). Entrance to history. Kyiv: Criticism (in Ukr)
52. Badalyan, D. A. (2006). The concept of «nationality» in Russian culture of the XIX century. *Istoricheskie ponyatiya i politicheskie idei v Rossii XVI–XX vv.: Sb. nauch. rabot. Seriya «Istochnik. Istorik. Istoriya» (Historical concepts and political ideas in Russia of the XVI – XX centuries: Sat. scientific works. Series «Source. Historian. History»)*, 5, 108-122 (in Rus)
53. Badalyan, D. (2018). «Official nationality» or nationality? S. S. Uvarov and A. S. Khomyakov. *Tetradi po konservatizmu: Almanah (Conservatism Notebooks)*, 1, 51-66 (in Rus)
54. Shiryants, A. (2018). «Theorist of official nationality»: M. P. Pogodin and the triune formula of S. S. Uvarov. *Tetradi po konservatizmu: Almanah (Conservatism Notebooks)*, 1, 219-232 (in Rus)
55. Sugako, N. A. (2006). Substantiation of the theory of «official nationality» in the works of M. P. Pogodin. *Pratsyi gistorychnaga fakulteta*, 1, 266-270 (in Rus)
56. Uvarov, S. S. (2010). Report on the review of Moscow University (December 4, 1832). *Selected Works* (pp. 294-313). Moscow: ROSSPEN (in Rus)
57. Wortman, R. (1999). «Official Nationality» and the national myth of the Russian monarchy of the XIX century. *RUSSIA / RUSSIA. Vol. 3 (11): Cultural practices in an ideological perspective. Russia, XVIII - the beginning of the twentieth century* (pp. 234-244). Moscow: OGI (in Rus)
58. Pogodin, M. (1871). For the biography of Count Semyon Sergeevich Uvarov. His correspondence with M.P. Pogodin with the latest explanations. *Russkiy arhiv (Russian archive)*, XII, 2078-2112 (in Rus)
59. Kuzhilin, A. V. (2005). Historical views of N. G. Ustryalov: dis. ... candidate ist. sciences: 07.00.09. Moscow (in Rus)
60. Logvinova, I. Yu. (2019). F. Samarin, MP P. Pogodin, S. P. Shevyryov and the idea of nationality. *Tetradi po konservatizmu: Almanah (Conservatism Notebooks)*, 2, 68-73 (in Rus)
61. Bobrovskikh, E.V. (2015). Importance of «nationality» in the concept of Slavophiles. *Problemnyiy analiz i gosudarstvenno-upravlencheskoe proektirovanie (Problem analysis and public administration design)*, 4, 101-106 (in Rus)
62. Bobrovskikh, E. V. (2015). The theory of the «official» and «unofficial» nationality: S.S. Uvarov and Slavophiles. *Vestnik Moskovskogo Gosudarstvennogo oblastnogo universiteta. Seriya: Istoricheskie nauki (Bulletin of Moscow State Regional University)*, 5, 183-190 (in Rus)
63. Bobrovskikh, E.V. (2016). The concept of «nationality» in the history of socio-political thought of Russia of the XIX century: dis. ... the candidate is watered. Sciences: 23.00.01. Moscow (in Rus)
64. Kostomarov, N. (1861). Two Russian nationalities. *Osnova (The basis)*, 3, 33-80 (in Rus)
65. Kostomarov, N. (1861). True to the Poles about Russia. *Osnova (The basis)*, 10, 100-112 (in Rus)
66. Kostomarov, N. (1861). True Muscovites about Russia. *Osnova (The basis)*, 10, 1-15 (in Rus)
67. Dashkevich, N. P. (1884). The struggle of cultures and nationalities in the Lithuanian-Russian state during the dynastic union of Lithuania with Poland. *Universitetskie Izvestiya (University News)*, 10, 269-316 (in Rus)

MYKHAYLUK Yuriy, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of History of Ukraine, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy,
e-mail: mykhailiuk_10@ukr.net

HISTORIOSOPHY OF THE ENLIGHTENMENT AND ROMANTICISM AS A FOREWORD OF THE ORIGIN OF IDEAS ABOUT THE SOCIAL IMAGE OF THE PEOPLE IN THE EASTERN SLAVIC HISTORIOGRAPHY OF THE LATE XVIII – MIDDLE OF THE XIX CENTURY

Abstract. Introduction. *The formation of “social history” as a separate area of research in the historiography of the Russian Empire has come a complicated and long way. In order to have a clear understanding of this process, it is important to identify the factors that determined it. First of all, we are talking about the theoretical and methodological foundations of the development of East Slavic historiography of the late XVIII - mid XIX centuries, on the basis of which the research field of “social history” was soon outlined.*

Purpose. *The aim of the article is to find out the historiosophical origins of social history as a scientific direction in East Slavic historiography.*

Results. *The article clarifies the influence of Enlightenment and Romantic historiosophy on the awareness of historians of the East Slavic region of the need to study the history of the people in its various aspects.*

It is established that the spread of enlightenment ideas among historians of the late XVIII - first decades of the XIX century. stimulated them in their works to go beyond the traditional framework of state historiography and to include in the research issues components of the internal life of the people.

The romantic reaction to the enlightenment canons and schemes led to the emergence in historiography to the forefront along with the traditional leading historical images of the state and its rulers come out (partly replace) various ethnopsychological segments of the history of the people concerning language, traditions and customs, culture, religion, psychology, life values. This methodology of historiography laid the foundations for further delineation of social images in the subject field of scientific studies.

Originality. *The novelty of scientific research is that in this perspective, the problem of the origins of social history is considered in historiography for the first time.*

Conclusion. *The study of the “internal” history of the people in the Enlightenment and subsequent romantic ideas about the historical past, including addressing the problem of “nationality”, contributed to the segmentation of the field of history of the people / nation, forced to delve into unknown features of its internal and external forms . In such conditions during the end of the XVIII - middle of the XIX century. in scientific circles, among other things, formed an awareness of the need to comprehend social images and the emergence of social landmarks of historical studies.*

Key words: *East Slavic historiography, enlightenment, romanticism, social history, nationality.*

Одержано редакцією 11.03.2020

Прийнято до публікації 19.05.2020

